

predhodno utrditev (ne samo površine, temveč tudi notranjosti) s kalcijevim silikofluoridom in izpiranje s pomočjo vakuumske črpalke. Proces in rezultati utrjevanja so podani žal pomanjkljivo in ne dovolj prepričljivo, sama izpiralna metoda pa utegne pri manjših plastikah izredno koristiti.

S področja tehnike čiščenja arheološkega in drugega muzejskega gradiva je pomemben prispevek švicarskega konservatorja W. Kramerja o ultrazvočnem čiščenju. Generator ultrazvočnega valovanja, primerno modificiran za različne muzejske namene, se v zadnjih letih vse bolj uveljavlja pri raznovrstnih konservatorskih operacijah. Nekatere vrste čiščenja se tako pospešijo za deset- ali večkrat. Uporaba te tehnike pa mora seveda biti združena s temeljitim poznavanjem reakcij, ki jih ultrazvok sproži in pospešuje na površini predmeta.

S konservacijo tekstila se bavi več avtorjev, od katerih dva tolmačita osnovne pojme teorije čiščenja in pranja (F. Derz) ter kemičnih in fizikalnih lastnosti tekstilnih vlaken (J. E. Leene, Delft). F. Derz v močno poenostavljeni obliki podaja teorijo delovanja čistilnih sredstev, vendar v referatu pogrešamo večji poudarek na specifični problematiki muzejskih tkanin. Nasprotno pa prispevek J. E. Leene predstavlja rezultat znanstvenih raziskav poškodb celuloznih vlaken, neposredno usmerjenih k potrebam konservatorja. Avtorica pojasnjuje vzroke poškodb na starem tekstilu in možnost, kako jih ugotavljati z umetno depolimerizacijo celuloznega tkiva, ter s tem v zvezi dokazuje škodljivost različnih faktorjev, ki vplivajo na tekstil pri deponiranju in razstavljanju.

Referati s splošno restavratorsko tematiko (zavarovanje ob nesrečah pri delu, varnostni predpisi itd.) se v glavnem omenjujejo na tovrstno zakonodajo v Nemčiji. Bolj utegne zanimati članek holandskega konservatorja J. Lodewijksa o položaju restavratorja v muzeju. Ugotavlja, da v mnogih evropskih deželah, razen morda v Angliji in Italiji, restavrator z nižjo in srednjo strokovno izobrazbo (pri nas po zastarelem avstroogrnskem vzoru še vedno imenovan preparator) ni deležen takega družbenega priznanja, kot ga glede na svojo funkcijo zasluži. Zaradi nesorazmerno nizkih dohodkov restavratorji odhajajo iz muzejev, novega priliva v to stroko pa skoraj ni. V svojih predlogih za izboljšanje tega položaja se avtor med drugim zavzema za temeljitejšo strokovno izobrazbo restavratorjev, posebno na področju kemije in fizike ter znanja jezikov. Razen tega bi, po njegovem mnenju, bilo treba k restavratorskem delu v muzejih pritegniti naravoslovca ali tehnologa, ki bo skupaj s kustosom in restavratorjem skrbel za pravilno zaščito predmetov.

Predvsem arheologom je namenjeno poročilo D. Wölperta o fotogrametričnem snemanju grobov in skeletov, kjer stereo kamera nadomešča dolgotrajno risarsko delo na terenu in tako omogoča hitrejšo izkopavanje. Tak posnetek lahko z veliko natančnostjo zrišemo, s pomočjo posebne aparature, kadarkoli kasneje. Možna je tudi precizna povečava detajlov. Z vsemi pripravami traja fotografiranje enega groba približno dve uri. V konservaciji uporabljajo fotogrametrično dokumentacijo že dalj časa (monumentalna plastika, arhitektura), prav gotovo pa bo tudi v arheologiji, predvsem pri zaščitnem izkopavanju, ta tehnika našla svoje mesto.

Nada Sedlar

Neumann Gerhard, *Gesten und Gebärden in der griechischen Kunst*. Berlin. W. de Gruyter. 1965. 8°. 225 strani s 77 slikami.

Knjiga podaja razširjeno piščevo doktorsko disertacijo, ki jo je v zimskem semestru 1959—1960 sprejela filozofska kafulteta univerze v Tübingenu (prim. str. 225).

Takoj naj ugotovimo, da sta avtor in založba storila vse, da je knjiga objavljena v elegantni in prikupni obliki. Snov je pregledno razdeljena. V uvodu (str. 1—5) se bralec seznanja z najvažnejšimi obravnavanimi pojmi in z nalogo, ki si jo je pisatelj postavil. Sledi razpravljanje o gestah (7—93), nato o držah (Gebärde) (95—152). Nato pisec podaja svoje zaključke o obravnavanju zares bogatega gradiva. Saj našteva njegov »muzejski seznam« (215—219) 86 zbirke, pretežno muzejskih poleg nekaj zasebnih, s skupno 379 upodobitvami, ki jih pisec obravnava v svoji knjigi. O njegovi temeljitosti priča tudi 578 opomb (na str. 167—208). S pregledom slik (221—224) in s kratko sklepno besedo (225) konča pisec svojo knjigo.

Človek izraža svoje težnje in svoje počutje ne le z besedami, ampak tudi s »telesno govorico«, kamor spadajo zlasti geste in telesne drže. Že leta 1890 je K. Sittl načel pomen tega izražanja v knjigi »Die Gebärden der Griechen und Römer«; vendar je njegovo delo dandanes že močno zastarelo in je uporaben le še kot zbirka gradiva.

V uvodu (str. 1 s.) označuje pisec razliko med gestami in držami.

Gesta mu je »zavestno« (ne mehanično) ponovljiv značilen gib, predvsem prstov ali roke, s katerim naj se navzven nekaj izpoveduje, Drža (Gebärde) je pa nehotno, v samem sebi izpolnjeno in samo sebe označujoče zadržanje, ki odkriva notranje razpoloženje upodobljene osebe. Geste se približujejo dialogu, drže pa monologu. Oboje loči N. od navadnih »pozicij« (stanja, sedenja, ležanja).

Pisatelj si je postavil za nalogo (str. 4), da bi zbral te upodobitve gest in drž v vsem razvoju grške umetnosti od starega geometrijskega sloga do helenistične dobe; pri tem želi zasledovati razvoj in dognati razlike med arhaično in klasično dobo.

V obravnavanju gest je treba predvsem zajeti celotno situacijo, ki je v ozadju dialogične zveze med upodobljenimi osebami. Pri drži, ki upodablja najraje kak mitološki prizor, je treba popisati njen motiv, da jo moremo razlikovati od drugih drž (prim. str. 5).

Avtor najprej podrobno obravnava geste vsakdanjega življenja (9). Teh v 8. stoletju še skoraj ne upodablajo, takrat velja zanimanje borbi in kultu pokojnih. Pogosteje se pojavljajo v 7. in 6. stoletju, izza 5. stoletja se pa tako pomnožijo, da zares postajajo zgovorno ogledalo takratnega življenja.

Avtor jih razvršča po posameznih skupinah. Pri tem osvetljuje svoja izvajanja za vsako skupino s posebno značilno sliko.

Pričenja z najbolj težko upodobljivimi gestami: govorjenja (10); za njimi uvršča retorične (11), kazalne (deiktične) (17), pozivalne (25) — ki zajemajo različne stopnje od pomiganja preko opominjanja do ukazovanja, vse to zopet z mnogimi odtenki. Slede raznovrstne obrambne geste (kamor spadajo odrečenje in odklonitev v dialogih, zlasti ljubezenskih, obramba v boju in odstop od tekmovanja) (37 ss.), pozdravne (41) (tudi na nagrobnih spomenikih).

Geste v posebnih razmerah so predvsem geste medsebojne povezanosti med enakimi (49 ss.), ki se izraža s podajanjem ali s stiskanjem roke (ob slovesu ali ob pozdravu, tudi na nagrobnih spomenikih). Mimogrede (58) omenja N. tudi atiške listinske reliefe, na katerih si segajo v roke bogovi kot garantii sklenjenih pogodb; žal tu ne podaja nobenih ilustracij, pač pa navaja domnevo prof. B. Schweitzerja, da gre tu za egiptovske vplive, kar se mi zdi zelo verjetno (pogodba med Ramzesom II. in Hattušilšem III.).

V nadaljnjih vrstah gest se pa izraža premoč ene stranke. Semkaj spadajo zlasti geste, ko ženin ali ugrabitelj prime dekllico-nevesto za roke, da jo odpelje s seboj (59 ss.). Slede geste prošnje (67 ss.) (ljubkovalne in pozdravne ter moledovanje za ogrožene in nesrečne) ter geste prigovarjanja, ki izražajo ali pohvalo ali tolažbo.

Drugo večjo skupino (77—89) tvorijo bogočastne geste. Med njimi razlikuje N. geste molitve (78), počeščenja božanstva in kult pokojnih.

Božanstva so upodobljena le redko kot gestikulirajoča nasproti odličnim ljudem ali herojem. N. (90—95) razlikuje geste pomoči, ki jo božanstvo nudi heroju ali ljudem, ter geste epifanije in rodovitnosti, pri čemer se kratko dotakne podobnih orientalskih motivov (95).

Med držami (95—152) razlikuje N. trenutne (momentane), ki se kažejo kot reakcija ob nenadnem dogodku: to so drže začudenja (97) in prestrašenosti (102) ter drže, ki izražajo neko bolj ali manj trajno notranje razpoloženje osebe (106). Le-te zopet deli N. na dve večji skupini: na odprte, pri katerih se kaže vkljub vsej notranji koncentraciji osebe vendar le neka zveza z zunanjim svetom. To so drže sojenja (108), nepomoglivosti (109), samopozabe (112), napete pozornosti (116 ss.) in kritične odločitve (125). V notranje zaključenih držah določenega stanja pa N. obravnava zaporedoma: zaskrbljeno premišljevanje (125), notranji boj (128 ss.), tesnobno čakanje (130 ss.), gorje (136 ss.), tiho jezo (141), zatopljenost (145), žalovanje (149 s.) in plašnost (151 s.).

Na šestih straneh (153—158) povzema pisatelj pregledno svoja najpomembnejša dognanja. Ugotavlja velik napredek od arhaične dobe geometrijskega stila do